

יוסף טרומפלדור ואברהם שטרן - יאיר

לכ"ה בשבט, 25 שנה לנפילת יאיר

יהא. הדוד העבודה שנקרא על שמו של טרומפלדור עוד טמן בחובו תחי- לה את היסודות המהפכניים ואת ה- מקוריות של השם חלוציות, במלוא מובן המלה, אך הוא התפרק כעבור זמן, והמונח במשמעותו המקורית נש- כח. השותפות עם הציונות הקונטרי- בולוציונית של ווייצמן, ודרכו - ההגשמה בחסות בריטניה - השלימו את המלאכה. מטרומפלדור נותר גי- בור תל-חי שמת על הגנת המולדת, ואף זאת מתוך השתלשלות מקרית לכאורה, כי בשולי סכסוך ערבי-צרפ- תי, ואף כתוצאה של משגה טאקטי ופסיכולוגי: הכנסת הערבים לחצר תל-חי. משגה שמן החובה ללמוד ממנו הרבה בעצם ימינו אלה. למען לא תיהפך המדינה כולה לתל-חי.

איש-צבא ציוני

המונח השני, הראוי להעיר עליו ב- ניתוח ההגדרה היפה ההיא שבאצי- קלופדיה הוא איש-צבא ציוני. אני מדגיש ציוני, כי עניין זה של הצ- באיות הטרומפלדורית אינה עוד עניין למחלוקת היום. היו שנים רבות ומ- רות בהן היתה הצבאיות פסולה כערך חינוכי. ברוך השם וברוך הזמן ש- תיקנו מה-שעיוות השכל. לעומת זאת ישנה משמעות רבה לשם התואר „ציוני“. שם התואר, כלומר, לא איש צבא וציוני, כי אם איש-צבא ציוני, שהרי כיום הרי ייתכן שבמדינה הגי- דמת יהיה אדם איש צבא ולא ציוני, או אף אנטי-ציוני, כלומר הצבא אינו עוד עניין אידיאי, לכל היותר „זרוע“, ואם מחר יהיה בראש-לא ציוני או אנ- טי-ציוני, ה„זרוע“ חייבת לשרת את הראש הזה... אך טרומפלדור היה איש צבא ציוני, כלומר צבאיותו שרתה את הציונות והצבאיות היתה לביצוע דרך להגשמת הציונות, לא במקום התנחלות והתיישבות חלילה, כי אם כחלוצי הכובש את הארץ למען ית- חל ויחיה בה העם.

קרע ואי-הבנה

אחרי מותו של טרומפלדור אירע - כנרמז - שהצבאיות שבו אבדה, ה- ציונות נותרה. וכך נחרש זה המע- שה שקמה תנועה שנקראה על שמו של טרומפלדור - בית"ר - ותל-חי הפכה להיות לה לסיסמא. ומי ששם את הדגש על טרומפלדור איש הקו- מונה ואיש הגנת תל-חי, לא תפס מה להם, לאנשי „הימין“ ולמתנגדי „ההגנה“, מה להם ולדוגלים בסיסמת צבא וכיבוש, וליוסף טרומפלדור.

קרע ואי-הבנה שהיו בעוכרי הדור, ויש להם חלק באיחור הטראגי ש- איחרנו.

נסיונו של יאיר

עשרים שנה אחר נסיונו של יוסף טרומפלדור להקים ברוסיה צבא חלוצי של מאה אלף לפרוץ לארץ-ישראל, הועלה הרעיון ונעשו ההכנות להק- מת ממש צבא כזה במזרח אירופה (כבר בלי רוסיה הסגורה בעדנו), ו- לכבוש את ארץ-ישראל מידי השלטון הבריטי הזר והבוגד. מלחמת-העולם השניה פרצה באמ-

באנציקלופדיה העברית ניתנת הגדרה זו ליוסף טרומפלדור: „חלוץ ואיש צבא ציוני“. הגדרה יפה, ביחוד לכשעומדים על משמ- עותן המדוייקת של המלים. וי- תכן שהרבה מבעיות המוקד - או דעיכת המוקד - של שעתנו זו, קשורות בדיוק משמעותו.

המשמעות המקורית של המונח „חלוץ“

אינני יודע אם דמות המופת הרא- שונה שידובר בה היא יוסף טרומפל- דור, ידע את המשמעות המקורית של המונח „חלוץ“, בשעה שעמד בראש תנועת „החלוץ“ ברוסיה. משמעות מקורית פירושה משמעותה המקראית שהרי מן המקרא לוקח המונח, ראשי- תו באותה פרשה מופלאה, פרשה ש- חייבת לעמוד במרכז ההוראה והחי- נוך המקראיים, פרשת שניים וחצי שבטי ישראל (אם כי לא היוו שניים וחצי מיליון) שרצו להתנחל. בעבר- הירדן-המזרחי, ומשה היתנה את זכות התנחלותם בהיותם חלוצים לפ- ני העם בכיבוש ארץ ישראל מערבה לירדן, ואכן מקבלים על עצמם שני השבטים וחצי את היעוד במלים אלו: „לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו“ (לא נודמן לי עד כה, לראות פסוק זה מתנוסס כסיסמת הדור בבתי-ספר או במועדונים כל- שהם).

כאמור, אינני יודע, אם הכנה טרומ- פלדור פרשה זו ופסוקים אלה של ראשית החלוציות בישראל, אך אין ספק שתפס אותה על דרך זו בעצם טבעו ושכלו. על כן באמת - ככתוב בהגדרה זו - חלוץ היה במובן המ- קורי ביותר. ואם הוקדשו הרבה מקום ותשומת לב לטרומפלדור איש הגדו- דים בגאליפולי, ולמותו בגיבורים ב- תל-חי ולדבריו האחרונים הקדושים, לא רבים בקרב הדור שגדל על הער- צת שמו, אם מצד שמאלו הגידמת אם מצד ימינו הלוחמת, ידעו על נסיונו הפוליטי-צבאי הנועו, שעלול היה להיות מכריע בתולדותינו, לגיים ברוסיה מאה אלף חלוצים ולחדור ב- ראשם דרך הקאווקאז לארץ ישראל, לכיבושה, ליישובה המהיר, המהפכני, הקובע עובדות.

תוכנית זו לא יצאה לפועל בעטייה של המהפכה של 1917. זה האסון ה- ראשון בימי החתירה לגאולה השלמה. כיצד אירע הדבר שמונח החלוציות איבד את ידו הימנית, יד מוכנה לכי- בוש הארץ, לשיחורורה הצבאי, ונש- תמרה רק ידה השמאלית, ואף זו ב- גידועה (שהרי שמאל במובן המהפכ- ני, לא היה פירושו כלל פציפיות, בוו ולשלטון בכוח עד הגשמת המטרה) - ניתוח זה אינו עניינו לכאן. הת- יישובות בצורת קומונה ודאי לא הי- תה בניגוד לדרכו של טרומפלדור, (הוא הביע, לעומת זאת, את מורת רוחו למפלגתיות ההרסנית, כבר אז...) אך בניחוקה מהתוכנית השלמות וב- התנגדותה העקרונית לשימוש ב- נשק לשם הגשמת המטרה - הפכה להיות לאנטי-טרומפלדורית ויהא ער- כם ההיסטורי של מפעלי ההתיישבות כיבושי העבודה וכיוצא באלה, אשר

צע המאמצים וההתחלות ההם והיה בדבר לאסון השני שמנע את מפעל הגאולה השלמה בדורנו. והאיש שעמד בראש הנסיון המדיני- הצבאי ההוא היה אברהם שטרן. יאיר חבר מפקדת הארגון הצבאי הלאומי לפני פילוגו, והאידיאולוג שלו.

קיצונית היתה - המציאות

אם לגבי טרומפלדור אמרנו שהה- לוציות במובן המלא של המלה העב- רית הקדומה הזאת היתה בדמו, ב- אופיו, בחינוכו, אולי מבלי שידע מקו- רות מקראיים (בעיות צבא כיבוש יהו- די-ציוני כזה היה לדבריו, „שאלת חיים ומוות בשבילנו“), הרי לגבי אברהם שטרן-יאיר כמעט וניתן לאמור ההיפך מזה.



מה מאוד הופתעו מורו בלשון וספ- רות קלאסית, פרופיסור שוואבה, ו- נגיד האוניברסיטה העברית מאגנס, שכינעוהו בשם „הגשמה הטהורה“, ב- היוודע להם שסטודנט זה, שהצטיין בלימודיו הקלאסיים, שנשלח ללימודים לאיטליה, שחיבר פרק שלשה-עשר של אודיסאה בשיר ובלשון יוונית עתי- קה ולמופת, שציפו כי יהיה בעל עמ- דה מחקרית והוראתית באוניברסיטה, איש רווי עדנה ואצילות ושלווה, ו- כמעט דוגמה לאיש סאלון רוחני, מה נדהמו לשמוע שלא רק שנטש את לימודיו (ו „נחלתו“ שהועידו לו). על מנת להתמסר לפעילות בשורות ההגנה (המאוחדת תחילה), כי אם הפך לה- יות למחולל מהתרת לוחמת, שנודעה ב„קיצוניותה“ („קיצוניות“ במירכאות, כי עתידים היינו להיווכח, שהיו דב- רים קיצוניים ממנו, מיאיר. המציאות שבגולה והמציאות שבארץ, גרמנים וגויים „טובים“ שם, אנגלים וערבים כאן, וכל הקיצוניות שלו לא היתה אלא נסיון להדביק את הקיצוניות הזו של המציאות).

ודאי שמאורעות חיים קיצוניים שיי- משו רקע שעליו הופעלה נשמה טהו- רה זו מצד יסודותיה ומקורותיה, מ- אורעות מימי געוריו, נודדיו במרחבי רוסיה בימי המהפכה, הכרת המציאות היהודית על פי התהום, ההבלגה ב- ארץ, איבת „אדום וישמעאל“ - שני כינויים חביבים עליו בשירתו לגבי בריטניה וערב - אך מאורעות אלה הן התרחשו לעיני רבים וכן טובים

שהיו נתונים בעשייה יומיומית אם מתוך אופטימיות יתירה, אם מתוך ייאוש ובריחה, אם מתוך שיגרה של מפלגות ומסגרות, שבדרך הטבע כמ- עט מתאכנות, אם לא מסתאבות. ודאי שלא היה ניגוד בין אוהב השירה ה- יוונית הקלאסית, זו סמל השלמות וג- דולת הנפש הבריאה בגוף הבריאי, ובין שונא הפיסחים והעיוורים בציון. תזון מלכות ישראל והגשמתה בחול לא היה (למרות הפתעת שובה ומגנס) מנוגד, כי אם הולם את רוח יוון הקלאסית או- הבת השלמות. אלא שלא זה עדיין השורש בה"א הידיעה. הישרש הוא מקור ישראל, ביחוד ישראל שבמקרא, מברית בין הבתרים (בידעין או בלא יודעין - השם אברהם פועל כאן) שנכרתה עם אבי-האומה ודרך נביאים ומלכים, ועד לחידוש נבואת-המלכות בשירת אורי צבי גרינברג בדורנו.

השתחררות משיגרות-המפלגות

מן המקורות האלה ינק, מתוך אהבת הבהירות והשלמות, בעזרת השתח- ררות משוגרות המפלגות, בהגיון קלא- סי ממש ותפישת מוסר יהודית משי- חית, שהיא ריאליט ולא אוטופית, הגיע למסקנות המדיניות והמלחמתיות. מ- ניסוחו - בעיקרי התחייה - של עם ישראל כעם סגולה וארץ ישראל כזו שבגבולות ההבטחה, ועל דעת ה- גדלות החבויה בעם היהודי שבכל ה- דורות, אל הקו הישר של הכרח שיח- רורה של ארץ ישראל בכוח מידי כל זר השליט בה (וגם הערבי הוא זר כאן ביחס אלינו), ואל חיפושי בעלי ברית מדיניים - וזה עניין קוניקטור- ראלי קונקרטי ומשתנה, כמובן - עד דרך ההקרבה האישית כהכרחית ואף יפה ונעלה, שרק מכוחה מצדקת ה- תביעה לכופ על העם היהודי בגולה ובארץ את הגאולה למען הדורות הב- אים. מעניין ביותר מהבחינה האישית להשוות את שירי יאיר במלואם כמז- דה ממש לעלות על מזבח-הגאולה, להקריב עצמו: („נקביל פני גואל ציון, נקביל פניו, יהי דמנו מרוב זרזום ברחובות ועל מרוב זה מוהותינו פשני- שנים האדומות“), עם דברי טרומפל- דור ביומנו: „אם אני הולך למות, הרי אני הולך בשמחה, בלב קל, מפני שזה לשם הדבר הכי יקר לי. האם לא שמ- חה היא למות מתוך הכרה שבמחיר זה יקבל עמי דבר מה במולדת היקרה, בארץ ישראל?“

המטרה - ולא הנפילה - העיקר

נפילתו של יאיר בתש"ב מידי הבריטים, כשהוא עומד בראש קבוצה קטנה המכונה בשירתו „כנופיות המי- טורפים, מוכי שגעון המלכות“, ומסרב לקבל מיקלט שהוצע לו משני המחנות (והותנה כמובן בהפסקת מלחמתו ב- שלטון הבריטי הזר, ואצל רבים „הי- זר“...) ממחנה „ההגנה“ באחד הקי- בוצים וממחנה האצ"ל שפרש בתקופה ה- החיא מהמלחמה בבריטים כאויב ה- ראשי לגאולת ישראל. נפילה זו הפכה להיות בשביל אנשי לח"י מה שהיתה תל-חי בשביל אנשי בית"ר, גורם מחי- נד ומעורר. יש אומרים שעם כל עוצמת הסמל שבנפילתו זו, לא במדים בריטיים